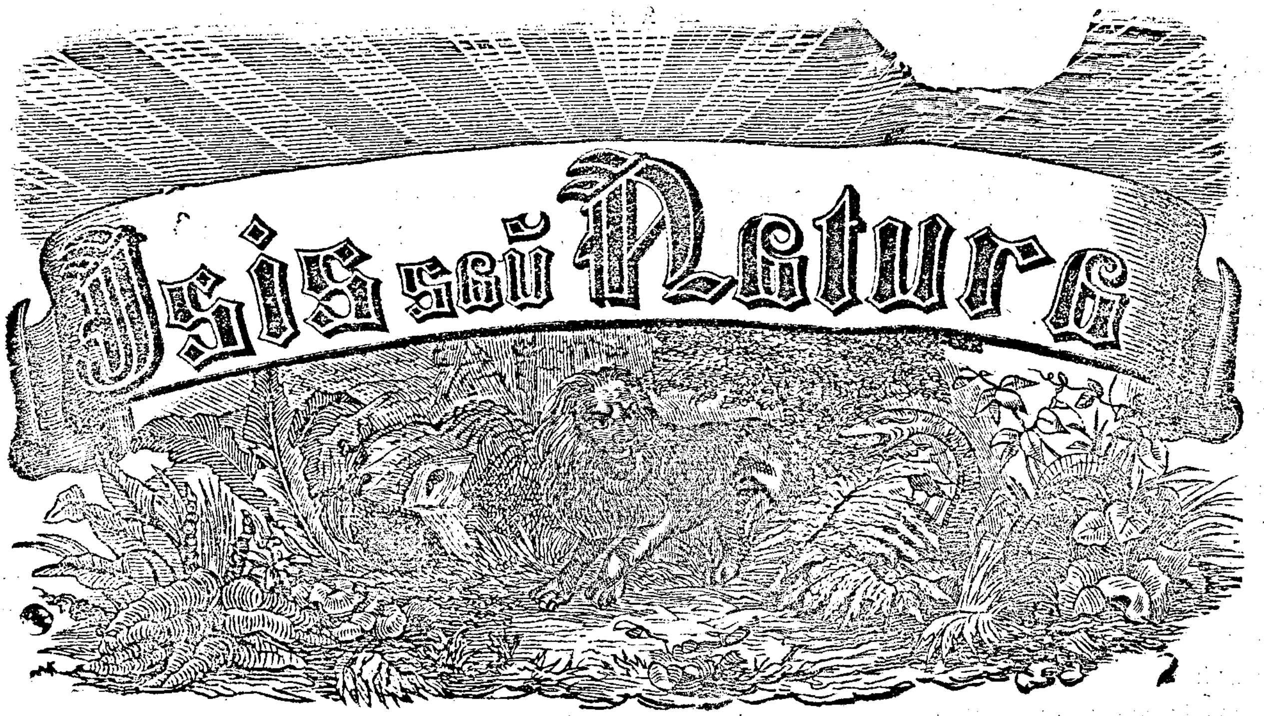


JURNAL

ПЕNТРŎ PESПÎNDIPEA ШТІІNЦЕЛОРŎ NATŎPAЛЕ ШІ ESAKTE, ÎN TOATE КЛASEЛЕ

Pediцeatŏ

de

PROFESOR DOCTOR IULIUS BARASH.

№ 43. (Апŏлŏ алŏ patpŏлеа) Бŏкŏрешtĭ 22 Noemвpie, 1859.

Istopiea natŏpaлъ a вŏкъtъpieĭ.

III.

(Ŏpmape.)

Medičina este npiвitъ de къtpe mŏлцĭ ка apta d'a însъnъtoшi oamenĭ волnaвĭ; чеĭ sъnъ toшĭ, nŏ вopŏ sъ шtie de шtiinцa лŏĭ Hipocratŭ. Вa înкъ îшĭ вatŏ жокŏ d'ачestŏ tatъ алŏ medičinei шi de toцĭ disčiпліі лŏі. Aчeasta este o mape грешеалъ; къчі sîntŏ пŏцinĭ oamenĭ каpe aŏ o sanitate aвsoлŏtŏ, ліверъ de opĭ-че nedisnosiцiŏne, maĭ кŏ seamъ seкsŏлŏ «челŏ fpŏmosŏ» este ne-грешitŏ maĭ mŏлtŏ пъtimaшŏ de кîtŏ sъnъtosŏ O damъ „кŏm se kade“ (comme il faut) îшĭ petpeчe вieaцa eĭ în doъ чepepĭ: în чepepea dŏпe mapшanda de modъ шi în чepepe dŏпe mediкŏлŏ каpe este în modъ. Fiind ast-feл, negpeшit къ tpeвŏe sъ чepчetъmŏ dŏпe каŏza aчesteĭ tipomeле цепepaлe a цепepaцiŏneĭ noastpe čiвiлizate шi каpe sîntŏ mizлoaчеле snpe a pemedia лa aчeastъ stape ameninцъtoape pentpŏ viitopŏлŏ ŏmanitъцeĭ? Noĭ ръsпŏndemŏ къ: o кŏnoшtinцъ soлidъ asŏпpa natŏpeĭ aлimentелорŏ noastpe шi asŏпpa modŏлŏĭ лŏкpъpeĭ лорŏ, вa adŏчe ŏnŏ mape ажŏtopŏ în paпортŏлŏ aчesta.

Omŏлŏ čiвiлizatŏ d'акŏmŏ, въzîndŏ-se în-концiŏpatŏ d'atîtea peлe fisiче каpe împesoapъ вieaцa sa, inima лŏĭ se împлe кŏ dopinцe im-

позiбiле. Елŏ dореште întoарчереа timпѕрiлорŏ векi, timпѕрiлорŏ пpimitiве, idiлiче, кîndŏ вieaца омѕлѕi ера înкъ în stapea natѕpeĭ, плinъ de simплiчitate шi de fеpiчipe че însoцеште simплiчitatea; în ачеа stapе кîndŏ омѕлŏ н'авеа înкъ кѕноштinцъ d'о mie de тpеббinце фъpъ каре нѕ поate съ tpъеаскъ акѕmŏ nічĭ тъкарŏ о zi. Dар ачеастъ dopinцъ este imпoсiбiлъ; пpекѕmŏ ѕнŏ омŏ нѕ maĭ поate съ fie копiлŏ пentpѕ а doа оаpъ în вieаца sa, asemenea шi цепѕлŏ ѕmanŏ odатъ eшitŏ din stapea пpimitiвъ шi intpatŏ în калеа чiвiлiзаціѕнеĭ, нѕmaĭ поate ка съ se întoаркъ înапоĭ ла ачеа stapе. Аша dapŏ, кîndŏ ѕniĭ medічĭ шi iцienічĭ не daŏ поъ поваць ка съ înвъцъmŏ чева de попѕлi сълбатiчĭ шi pоббѕstĭ; еĭ чере de ла noĭ ѕнŏ чева непpактiкŏ шi imпoсiбiлŏ; къчĭ не este пeste пѕtinцъ ка съ не пѕнеmŏ în позiцiѕнеа ачеstорŏ oameнĭ шi попѕлĭ. De ла чiне съ лѕъmŏ esemпле ка съ ле ѕpmъmŏ? De ла канiбалĭ сълбатiчĭ каре тъпîнкŏ шi кеаpŏ акѕm карне de омŏ? Saŏ de ла Holentoцĭ каре тъпîнк коажа de арборĭ? Dар nічĭ попѕлiĭ класiчĭ нѕ potŏ съ не serве de esemпле. Оаpе пѕtemŏ съ ѕpmъmŏ esemплѕлŏ Елепiлорŏ лачеdemonĭ каре аŏ întокmitŏ пentpѕ toцĭ четъценiĭ о ѕпъ neагpъ, опpindŏ кѕ леціле челе maĭ seвере ка съ нѕ тъпîнче чiне-ва алŏ-фелŏ? Saŏ съ înвъцъmŏ чева de ла Pоmanĭ гѕpmanzĭ de каре pакопtъ istopiea къ, dѕпе че аŏ mîнкatŏ ла о masъ лѕксоасъ înкѕркатъ кѕ пpodѕктеле naтѕpeĭ пpовenite din toate пъpціле лѕmeĭ; апоĭ пе ѕpmъ аŏ лѕаtŏ о въpsъtѕpъ ка съ вepse totŏ че аŏ mîнкатŏ, ка съ поатъ îнчепе mîнкаpе din нѕоŏ?

Este dapŏ înedepatŏ къ nічĭ instinkteле попѕларе pрezinte шi tpекѕte нѕ potŏ съ не serве de esemпле salѕtape, пpin ѕpmape sinгѕpa speранца noastpъ este *штiinца.*

Штiinца не-а sпѕsŏ déja din че елеmente se компѕне корпѕлŏ nostpѕ шi штiinца не ва ziче ѕnde съ гъsimŏ asemeeea елеmente în natѕpъ ка съ пѕtemŏ съ ле пѕнеmŏ în корпѕлŏ nostpѕ. Nѕmaĭ asemenea елеmente пласtiче, din каре поate съ se pекълdеаскъ корпѕл nostpѕ, поate съ не serве dpentŏ нѕtpimintе раціонабiле, кîndŏ ле mîнкъmŏ în кътъцimĭ раціонабiле шi пpепаpate întp'ѕнŏ modŏ раціонабiлŏ.

Maĭ sѕsŏ amŏ въzѕtŏ къ не ера лesne а гъsi елеmentеле din каре este компѕsŏ корпѕлŏ nostpѕ, пpin аналiza каре amŏ фъкѕt'о sînцелѕĭ nostpѕ; къчĭ în sînце sîntŏ îmпpеѕnate toate елеmentеле din каре se компѕне корпѕлŏ animалѕлѕĭ; sъпцеле este омѕлŏ saŏ animaлѕлŏ флѕidŏ. Maĭ греŏ este d'а гъsi ѕнŏ алimîntŏ (нѕtpimîntŏ) аша de перfектŏ, каре apŏ копpinde нѕmaĭ matepiĭ алimentape folositoape корпѕлѕĭ шi алŏ nimiкŏ; întp'ѕнŏ кѕвîntŏ е греŏ пentpѕ бѕкъtapĭ а гъsi композiціѕнеа ѕнѕĭ нѕtpimîntŏ idееалŏ каре apŏ fi de чеа maĭ mape перfекціѕне. Dapŏ ачееа че е греŏ пentpѕ бѕкътъpieа noastpъ, нѕ е греŏ пentpѕ бѕкътъpieа natѕpeĭ, каре întp'adeвъpŏ а гъsitŏ шi а компѕsŏ ѕнŏ asemenea нѕtpimîntŏ idееалŏ; ачеstŏ нѕtpimîntŏ este *лапtе.* Токmaĭ întp'ѕнŏ timпŏ кîndŏ toate цесътѕpiле корпѕлѕĭ sîntŏ în калеа desволтъpeĭ лорŏ чеа maĭ актiвъ, кîndŏ клъdipeа корпѕлѕĭ naintеазъ кѕ пасѕpiле челе maĭ pеpezĭ, tокmaĭ atѕнчĭ лапtеле este sinгѕpѕлŏ нѕtpimîntŏ алŏ омѕлѕĭ. Este dapŏ înedepatŏ къ dакъ веdemŏ къ, кѕ sinгѕpѕлŏ нѕtpimîntŏ алŏ лапtелѕĭ, копiлѕлŏ se desвоалтъ în toate пъpціле корпѕлѕĭ съŏ, шi în карне шi în оаse, de ачееа неґpешitŏ къ лапtеле tpебѕе съ копpinzъ în sine matepiĭ пласtiче пentpѕ toate ачеste пъpцĭ але корпѕлѕĭ adекъ пentpѕ карне, оаse шi кеаpŏ перi.

Simплiчitatea лапtелѕĭ нѕ tpебѕе съ не înшеле; къчĭ шi sînцеле este о matepie foapte simплъ, кѕ toate ачеstea amŏ въzѕtŏ къ копpinde în sine елеmentеле tѕtѕлорŏ цесътѕpiлорŏ корпѕлѕĭ; апоĭ esпepiinца а înвъцаtŏ пе oameнĭ înкъ кѕ mѕлцĭ seкѕлĭ naintea штiinцеĭ, d'а skoate din лапtе фелѕpimĭ de нѕtpiminte sънътоasе шi плъкѕtе; asta este бpînza шi ѕntѕлŏ каре ера кѕnoskѕte oamenilорŏ naintе кѕ miĭ de anĭ. Кеаpŏ шi atѕнчĭ аŏ штiѕtŏ oamenĭĭ къ лапtеле е dѕлче, dapŏ în timпѕpiле noastpe, ximiea а pеѕшitŏ а пpodѕче din ачеастъ dѕлчеацъ а лапtелѕĭ, zахаpŏ кѕpatŏ нѕmitŏ zахаpѕлŏ лапtелѕĭ (saccharum lactis). Asemenea а аpъtatŏ ximiea къ лапtеле копpinde sape, пѕчioasъ шi fеpŏ. Întp'ѕнŏ кѕвîntŏ: ximia а аpъtatŏ къ композiціѕнеа лапtелѕĭ este totŏ ачееа а композiціѕнеĭ sînцелѕĭ. Аколо (în sînце) este апъ, албѕmin, fiбpin, гpъsime, zахаpŏ шi съpѕpĭ minepaле (sape, вapŏ, шчл.); aічĭ (în лапtе) este kaseinŏ каре копpinde în sine албѕmin шi о matepie azotoase аналоаце кѕ fiбpinŏ, ѕntŏ каре е о гpъsime, zахаpѕлŏ лапtелѕĭ шi sape. Аша dap

natȣpa ne a datȣ ȣnȣ modeлȣ saȣ ideaлȣ aлȣ nȣtpimintелорȣ noastpe; natȣpa ne apatъ kъ toate nȣtpiminteлe ȣtiлe шi fолоsitoape kopnȣлȣi nostpȣ, тpъбȣe sъ fie matepiї kape konpindȣ aлбȣminȣ, гpъsime, zaxapȣ, sape шi oape-kape sъpȣpї minepaле.

Kȣ toatъ nepfekцiȣnea sa admipaбiлъ, лanteлe apȣ fi npea monotonȣ nentpȣ toatъ vieaцa omȣлȣi. Nȣmaї în imaцinaцiȣnea noeцiлорȣ idiлiчї, apȣ nȣtea esista o лȣme de nъstopї inoчenцї kape netpekȣ vieaцa лорȣ sъtȣpîndȣ-se nȣmaї kȣ лanteлe oiлорȣ лорȣ шi sъ kînte kînteче de amopȣ шi tandpeцa dpafosteлорȣ лорȣ nъstopaле. Dapȣ fiindȣ kъ лȣmea peaлъ nȣ e aшa шi oamenii nȣ notȣ sъ netpeakъ vieaцa лорȣ лîngъ цiцa doiчiлорȣ лорȣ, saȣ лa ȣnȣ peцimȣ de лante nȣpȣ; de aчeea epa de тpeбȣinцъ a гъsi în бȣkътъpie niшte aлimente nepfekte kape seamъnъ kîtȣ se noate kȣ лanteлe în npivinцa nȣtpipiї kopnȣлȣi. Aчestȣ aлimentȣ ape o misiȣne foapte гpea; ne de o napte eлȣ тpeбȣe sъ nȣtpeaskъ întp'ȣnȣ modȣ apmonikȣ toate nъpцiлe kopnȣлȣi întokmaї ka лanteлe; anoї ne daлtъ napte nȣ тpeбȣe sъ fie aшa de monotonȣ шi de ȣnifopmȣ ka лanteлe шi тpeбȣe sъ npezinte o divepsitate aбondintъ în гȣstȣ, koлoapъ, konsistinцa ш. ч. л. Kъчї amȣ zisȣ maї sȣsȣ, kъ monotoniea în бȣkate ne omoapъ. Ȣnȣ omȣ kondamnatȣ a mînka în toate ziлeлe nȣmaї ȣnȣ feлȣ de minkape, kȣ timnȣ va nepi. Divepsitatea simцaцiȣniлорȣ este o лeцe fondamentaлъ a vieцeї noastpe; ea este napfȣmȣлȣ esistinцeї omeneшtї; ȣnde ea лinseшte, akoлo e monotonie, ȣpîчiȣne шi desгȣstȣлȣ vieцeї.

O notъ лa istopiea бȣkътъpieї.

În aptikoлȣлȣ nostpȣ despe istopiea natȣpaлъ a бȣkътъpieї, vomȣ avea okasiȣne a vopбi шi despe istopiea бȣkътъpieї, akȣmȣ însъ vomȣ nomeni nȣmaї чeлe ȣpmътoape kȣpiozitъцї.

Sъ nȣ vopбimȣ de sekȣлeлe чeлe maї depъptate шi sъ nomenimȣ nȣmai de sekoлȣлȣ aлȣ 15-лea. Atȣnчї epa modъ maї în toatъ Eȣpona чentpaлъ d'a mînka sȣnъ tape nikantъ, fъkȣtъ kȣ mȣлтȣ nineпȣ шi inгвepȣ; în Цepmaniea шi Anглiea se mînkъ sȣnъ de бepe kȣ inгбapȣ, skopцiшoape шi aлte asemenea kondinente aпpinzъtoape. Dȣne sȣnъ de бepe, se mînkъ mȣлтȣ бpînzъ kape fopmъ ȣnȣ aptikoлȣ mape de mînkape; dȣne бpînzъ vinea ȣnȣ niлafȣ (saȣ maї бine, o бpaгъ гpoasъ) fъkȣtъ de meї (Millet) (fepte întp'ȣnȣ sakȣ), ne ȣpmъ vinea o fapfȣpie kȣ лeгȣma; ne ȣpmъ, fpiтȣpъ шi ne ȣpmъ лa sfîpшitȣлȣ meseї бine тȣpтъ dȣлчe.

Eatъ o kȣpioasъ masъ nentpȣ чepȣлȣ гȣpiї a oameniлорȣ d'akȣmȣ.

În totȣ imnepiȣлȣ Aȣstpieї бъntȣeшte akȣmȣ бoaлe eniцootikъ (чȣma viteлорȣ) kape a fъkȣtȣ atîta pavaцiȣpї шi nъгȣбї лa noї în kȣpsȣлȣ de maї mȣлцї anї; în toate ziлeлe se чiteшte în гazeta Aȣstpiaчe pemeziї nȣoї nponȣшї nentpȣ aчeastъ бoaлъ tepiбiлъ. Întpe aлteлe чitimȣ akȣmȣ kъ ȣnȣ seifnopȣ pekomandъ mȣлтȣ în timnȣлȣ eniцootieї d'a ȣnцe viteлe sъnъtoase шi чeлe бoлnave kȣ mȣлтȣ ȣntȣ-de-лemnȣ neste toatъ neлea; чeлe d'întîiȣ ka sъ nȣ se бoлnъveaskъ, чeлe d'aлȣ doiлea ka sъ se însъnъtoшeze; aчestȣ pemedїȣ dakъ nȣ va faчe бine, negpeшitȣ kъ niчї ъpъȣ nȣ noate faчe.

Apбopȣлȣ Dafinȣ.

Apбopȣлȣ Dafinȣ (Laurus, Laurier, Lorbeerbaum) este intepesantȣ sȣб mȣлтe nȣnkte de vedepe. Este intepesantȣ npin înfъцiшapea sa maжestoasъ, npin fpȣmȣseцea noptȣлȣi sъȣ, anoї este înkъ maї intepesantȣ npin чeлeбpitatea лȣї în лitepatȣpa antikъ шi modepnъ. Niчї ȣnȣ гȣpmanȣ nȣ noate sъ fie maї лakȣmȣ dȣne nomȣлȣ чeлȣ maї nлъkȣtȣ, de kîtȣ noeцiї dȣne fpȣnteлe

ачestȣĭ арборŭ; însъ нȣ пentrȣ mînкаре, чi спре а'шi faче о короанъ din боабеле sale (Baccae-laureus); кеарŭ градȣлŭ de „Baccalaureat“ дȣпе каре tinерiĭ sîntŭ аша de амбiцiошi, провine кеарŭ din ачestŭ арборŭ; къчi ера maĭ nainte обiчеiŭ къ, кîndŭ ȣнŭ tînърŭ а трекȣtŭ кȣ лаȣдъ е-saменȣлŭ съŭ академiкŭ, ера коронаtŭ кȣ foĭ шi боабе de dafinŭ (bacca laureĭ). Челебрiĭ поецĭ *Tasso* шi *Patrarca* аŭ datŭ toatъ fерiчiреа вieцеĭ лорŭ нȣmaĭ пentrȣ а fi коронацĭ пе *Capitoliulŭ* Ромеĭ кȣ о короанъ de dafinŭ. Дарŭ нȣ нȣmaĭ поецiĭ, чi шi вirtȣцiле militare шi алte talente eminente ераŭ коронаte кȣ короанъ de dafinŭ. Еленiĭ ръсплъtiръ ероiĭ лорŭ каре s'аŭ deoseбitŭ кȣ кȣрацiŭ пе кîмпȣлŭ бътълiеĭ, кȣ короанъ de dafinŭ. Triumfatoriĭ ромanĭ, ла прочесȣреа лор солетнелъ în stradеле капitaлеĭ, ȣмблаŭ коронацĭ кȣ dafinŭ шi цineaŭ шi în mînъ о рамȣръ de dafinŭ. Когtȣриле шi ланчiĭ солдацiлорŭ бiрȣitорĭ ераŭ коронаte кȣ dafinŭ. În mitолоцiea еленъ, dafinȣл ера konsакраtŭ лȣĭ Apolon, каре, дȣпе фабȣлъ, а skimбat în dafinŭ fata фрȣmoасъ *Daphne* fiка рîȣлȣĭ Péréu каре н'а врȣtŭ съ'i акорde фавоареа еĭ. (Mi se паре къ нȣmireа de dafinŭ în лimба ромînъ пentrȣ laurus, провine din ачеастъ фабȣлъ, de skimбареа fetеĭ dafneĭ în лаȣрȣ; къчi е înвederatŭ къ dafinȣ провine din Daphne)

Natȣралistiĭ antiчĭ кредеаŭ къ trъsnetȣлŭ нȣ ловеште niчĭ odatъ пе dafinŭ шi mediчiĭ antiчĭ priвеаŭ пе dafinŭ ка ȣнŭ ремедiŭ цeнерaлŭ бȣнŭ пentrȣ toate natimiле; de ачееа, statȣеле лȣĭ *Esculapu* (протекторŭ mediчiлорŭ) ераŭ орнаte кȣ о короанъ de foĭ de dafinŭ.

În ботanикъ, dafinȣ окȣпъ позiцiȣнеа întре *Eneandria monogynie* (кȣ 9 stamine шi ȣнŭ pistilŭ) în sistemȣлŭ лȣĭ Linuens шi întре фамiлiea Laurinéelor în sistemȣлŭ лȣĭ Jusieŭ Ботanistiĭ d'акȣмŭ, deoseбeскŭ треĭ-зечĭ de спеце de dafinŭ, întре каре челе maĭ челебре, afаръ de *Laurus nobilis* saŭ dafinŭ деспре каре amŭ ворбitŭ, sîntŭ шi *Laurus canella* (арборȣлŭ din каре провine skорцiшоаре skȣmпъ шi ароmatiкъ нȣmitŭ canella); арборȣлŭ *Laurus camphora* (din каре провine камforŭ) шi *Laurus sassafrass* din каре провine ремедiȣлŭ sassafras вestitŭ în кȣтареа боалелорŭ галante. (Ȣniĭ pretindŭ къ мȣлцĭ din tinерiĭ модерnĭ, în локŭ ка съ se o-кȣпе кȣ laurus nobilis, s'окȣпъ кȣ Laurus sassafras).

Toate ачeste diferite спеце de laurus аŭ fie-каре ȣнŭ *portŭ* deoseбitŭ шi карактере deoseбite каре fакŭ ка съ нȣ нȣтемŭ съ ле кȣфȣndъмŭ ȣнȣлŭ кȣ алtŭ. Дарŭ карактериле комȣне пentrȣ toate famiлiĭ sîntŭ: ȣнŭ калiчiŭ dibizatŭ în 4 saŭ 6 тъietȣрĭ; 6, 9 шi кеарŭ 12 stamine нȣse пе доъ черкȣрĭ концentriче, dintре каре треĭ аŭ доъ гландȣле ла basa лорŭ шi бобȣл лорŭ аре о sinгȣръ съmînцъ нȣmaĭ.

Toate ачeste спеце *sîntŭ* арборĭ каре черŭ о клimъ foarte калдъ, тропiкъ: prin ȣрмаре нȣ реȣшeскŭ în Еȣропа; afаръ de dafinŭ комȣнŭ saŭ laurus nobilis каре креште în Spania, Italia, Елада шi акȣмŭ кеарŭ în sȣдȣлŭ Франчieĭ. Тоцĭ ачesti арборĭ sîntŭ ароmatiчĭ; аŭ foĭ întреџĭ d'o колоаре верde foarte фрȣmoасъ. Ла ȣнеле спеце, foiле ръmînŭ верзĭ totŭ анȣлŭ.

Dafinȣлŭ комȣнŭ, ажȣnџе ла о înълцimе de 20 шi 30 пiчioаре; коажа лȣĭ е sȣбцiре шi верdimoаръ, лemnȣлŭ лȣĭ е tare шi totŭ de odatъ млъdiosŭ; foiле seamъnъ кȣ ланчĭ miчĭ шi sîntŭ tарĭ, паркъ ар fi de пеле. Флориле sîntŭ dioiчĭ (adeкъ deoseбite флорĭ maskȣле шi deoseбite femеле). În Afрiка, esistъ пъдȣрĭ întреџĭ de dafinŭ; în Еȣропа se кȣлtiвъ dafinŭ în ȣнеле гръdinĭ шi флоръriĭ; елŭ înфлореште în лȣна лȣĭ Мартie saŭ Априлie шi поартъ фрȣkte (боабе) toamna. Съmînцa требȣе нȣсъ în пъmîntŭ (în гiвечĭ) îndatъ кîndŭ аŭ къзȣtŭ din арборŭ, altmintrелеа пердŭ нȣтереа лорŭ d'а rodi; în fie-каре гiвечiŭ требȣе нȣсŭ нȣmaĭ о sinгȣръ съmînцъ. Дарŭ елŭ поate съ se îmȣлцеаскъ шi prin бȣтȣраџie (нȣеле).

Toate пърцiле ачestȣĭ арборŭ аŭ о odoаре foarte плъкȣtъ, дар foiле de dafinŭ аŭ пе лîнгъ odoареа лорŭ плъкȣtъ шi ȣнŭ гȣstŭ пiкantŭ кamŭ амаръ, даръ плъкȣtŭ. Еле întъреskŭ stoмакȣлŭ, неlesnеskŭ diџestiȣне (mistȣire); нȣсъ în апъ кîte-ва оре шi пе ȣрмъ destilîndŭ ачеастъ апъ, ese ȣнŭ ȣntŭ foarte ароmatiкŭ (Oleum lauri) шi foarte прецȣitŭ în парfȣмерie. Asemenea principiŭ ароmatiкŭ аŭ шi боабеле de dafinŭ, prin ȣрмаре шi еле întъреskŭ stomaче slъбite шi нерве кîndŭ ле iea чine-ва în пȣлбере (праfŭ) fъкȣtŭ de 6—8 боабе пе zi, saȣ бîndŭ ȣнŭ винŭ în каре s'а moiatŭ кîtŭ-ва timпŭ foĭ de dafinŭ; о алеfie de ȣntŭ de dafinŭ а fostŭ odatъ вestitъ ла паралisa mîinilорŭ шi пiчioарелорȣ.

Eatъ дар къ поate съ алеагъ чine-ва foĭ шi боабе de dafinŭ орĭ ка о короанъ пе кап нȣ ка

съ'шĭ вindeче sлъвiчiȣnea amвiцiȣneĭ каpe pesidъ în капȣ. saȣ съ ваце aчeste foĭ шi воаве în stomакȣ ка съ'шĭ вindeче sлъвiчiȣnea diцestiȣneĭ каpe pesidъ în вȣptъ; saȣ ка съ'шĭ ȣnгъ пiчioapeле кȣ ȣntȣ de dafinȣ кîndȣ ape sлъвiчiȣne în пiчioape. Eatъ dafinȣ ȣnȣ pemedȣ цепеpaлȣ



Apвopȣлȣ Dafinȣ (Laurus, Laurier, Lorbeerbaum.)

пentpȣ toate sлъвiчiȣniле oamenешtĭ. de ла капȣ пînъ ла пiчioape.— Oape n'amȣ avȣtȣ dpeptate кîndȣ amȣ zisȣ къ aчestȣ apвopȣ este foapte interesantȣ?

Траіȣлȣ апіmалелорȣ.

(Ȣрmаре.)

Лебȣda întp'adeвърȣ este чеа maĭ fpȣmoasъ пасъpe dintpe челе акȣatiче; dȣпе вîpstъ de ȣпȣ апȣ se faче албъ, înкъ maĭ албъ de кîtȣ zъпada; еа înoaтъ пе апе, dаръ кȣ gîtȣлȣ съȣ лȣпгȣ багъ капȣлȣ sȣbtȣ апъ шi skoate d'аколо апіmале mічĭ кȣ карĭ se пȣtpeшte. Ȣпiĭ пpetindȣ къ fopma корпȣлȣĭ aчеstеĭ пасърĭ каре плȣteшte аша de біпе пе апъ, а datȣ оamenілорȣ чеа d'întîiȣ ideъ despre konstpȣкціȣпеа bastimentелорȣ (коръбіi-лорȣ) — Femeла пȣпе 5—6 оȣъ foapte албе шi mарĭ în 10—12 zіле, кьчĭ о zі пȣпе ȣпȣ оȣ шi о zі пȣ. Ле клочеште în лȣпа лȣĭ Февpȣаpie, adікъ în timпȣ de 50 de zіле. Dаръ кȣĭбȣлȣ еĭ 'лȣ faче орĭ пе ȣпȣ пatȣ fъкȣtȣ de еарбъ ȣsкатъ, saȣ пе tpestie saȣ кіаpȣ пȣpтîndȣ кȣĭбȣлȣ înпо-tîndȣ пе апъ; аpeатъ о tandpeцъ foapte mаpe пentpȣ пȣiĭ съĭ шi-ĭ апъръ totȣ-d'aȣпа. Цеppеле nopdiче din amîndoъ kontinentеле, sîntȣ пatpiĭ але лебеdеĭ.

Лебъdа, кȣ dpeптȣ кȣвîntȣ поате съ fie пpiвітъ ка peцеле пасърілорȣ акȣatiче, fiindȣ în пpiвinца îmблetȣлȣĭ съȣ maiestȣosȣ, пpeкȣmȣ шi în пpiвinца fopцеĭ шi a кȣpaціȣлȣĭ съȣ; кьчĭ лебъdа пȣ se teme de пічĭ о пасъpe pъпitoape; кîndȣ віпȣ, ле аштеаптъ fъръ fpікъ, шi кîndȣ se апpoпie, ле bate кȣ аpiпеле sале кȣ о fopцъ вігȣpoасъ; кьчĭ лебъdа аpe о mаpe fopцъ în аpiпеле sале шi bate кіаpȣ шi ȣпȣ omȣ кȣ dînseле în кîtȣ съ'ĭ pȣпъ шi кîte ȣпȣ пічіоpȣ, пpeкȣmȣ amȣ zisȣ; dаръ шi пе кîiпеле челȣ maĭ цеапъпȣ, лesпe-лȣ гопеште.

Лебъdа, каре este în џепере d'o fipe dȣлче, deвіпе кîte odатъ fepoче кіаpȣ къtpe алте fiiпце din пеаmȣлȣ еĭ. Doъ лебеde se батȣ кîte odатъ кȣ mаpe fȣpie, mi кîte odатъ se батȣ de dimiпеаца пîпъ seapa. Aчеаstъ лȣптъ а лорȣ îпчепе кȣ mарĭ ловітȣpĭ de аpiпе, пе ȣpmъ se батȣ кȣ корпȣpiле пîпъ кîndȣ omoаръ ȣпа пе алта; кьчĭ възîndȣ къ пȣ isбȣтеskȣ кȣ ловітȣpiле, se пpindȣ ȣпа пе алta de гîtȣ ка съ se sȣгpȣme totȣ de odатъ. Aчееа каре атакъ, ціпе капȣлȣ алteia бъгаtȣ în апъ ка съ-лȣ înпече.

Лебъdа пȣ пȣmаĭ къ se ціпе foapte кȣpатъ, dаръ 'ĭ плаче шi пpea mȣлtȣ ка съ se împodoбеаskъ, de ачееа ле вedemȣ în toate zілеле spълîndȣ-шĭ пепеле лорȣ кȣ апа каре ieaȣ кȣ чіокȣлȣ шi о вapsъ пе корпȣлȣ лорȣ. Aчеste пасъpĭ tpъеskȣ пpea mȣлtȣ. Лебъdа сълбатiкъ este maĭ mікъ шi maĭ пȣціпȣ албъ de кîtȣ чеа domestікъ. Кapпеа еĭ е гpea ла mîпкатȣ, dаръ пелеа еĭ, tpasъ împpeȣпъ кȣ fȣлџiĭ, este foapte бȣпъ ла pеȣmatismȣ (reumatismus).

Este шi ȣпȣ алtȣ пеаmȣ de лебеde карĭ se zікȣ *къпtъtoape* (cygnus musicus, Singschvan) каре este maĭ mаpe (aвîndȣ 5 пічіоаpe saȣ 7 ½ палmе mъpime, челȣ алtȣ пеаmȣ аȣ пȣmаĭ 4 ½ пічіоаpe, апpoaпе 7 палmе), este de колоаpe албъ шi кȣ капȣлȣ галбепȣ, tpъеште în пopdȣлȣ amîndȣpopȣ kontinentелорȣ, dаръ ieаpпа mеpџе къtpe sȣdȣ; maĭ кȣ seaмъ ла цъpmȣpiле мъpiĭ Каspieĭ iepпеаsъ mȣлte. Aчеste лебеde skotȣ ȣпȣ гласȣ tape ка de tpîmбiцъ, каре se aȣde foapte depapte.

Чева note despre pentile.

Бpoаskъ цestoasъ tpъеште mȣлцĭ апĭ, о speцъ dintp'înseле tpъеште кіаpȣ шi пîпъ ла 80 de апĭ; еле potȣ съ tpъеаskъ кîtȣ-ва timпȣ шi fъръ капȣ; еле sîntȣ de fолоsȣ пentpȣ omȣ, кьчĭ mъпîпкъ о mȣлціme de insekte въtъmъtoаpe пentpȣ agpiкȣлtȣpъ. Кapпеа лорȣ е foapte пȣtpitoаpe шi sъпъtoaсъ; чіорба de кapпе de бpoаште цestoasе de mаpe, este о бȣкатъ foapte skȣmпъ.

Лimба кpoкodілȣлȣĭ пȣ поате съ se mішче, asemeпеа шi гîtȣлȣ: femeла пȣпе 30—60 оȣъ карĭ ле askȣnde (despre кpoкodілȣ вeзĭ Isisȣ 1857 No 2.)

Поате къ пȣmipea diaбoлȣлȣĭ кȣ пȣmеле de „Dpaкȣлȣ" în лimба pomъпъ, пpoвіпе din шопîpлъ *Dpaко*.

Кîndȣ adȣче чіпе-ва пе ȣпȣ *кameлeoпȣ* întp'o клimъ stpeinъ, пȣ пpiimeште пічĭ о mîпкаpe пîпъ moаpe; ȣпiĭ din пatȣpaлiшtiĭ пpetindȣ къ fie-каре пasiȣпе пpodȣче ла aчеstȣ апіmалȣ о skimбаpe de колоаpe; astȣ-felіȣ s. е. кîndȣ аpe бȣкȣpie, е вepde ка smapandȣлȣ; кîndȣ-ĭ е fpікъ, se faче галбепȣ; кîndȣ se пeкъжеште, se faче вîпъtȣ înkisȣ;— еллȣ аpe лimба аша de лȣпгъ кîtȣ корпȣлȣ съȣ.

Шерпiĭ în џенере н'аȣ аріпе, нічĭ înноtъtoape, кȣ toate astea se мішкъ мȣлtȣ маĭ iȣte de кîtȣ алtе аnimale карĭ аȣ нȣмiteле органе de локомоџiȣне. Solzii лорȣ se pidiкъ дȣпе воinцъ-ле ші ле servesкȣ atȣnчĭ ка о мȣлџime de пічioape пе карĭ se tîреsкȣ; sîntȣ шерпĭ карĭ tръesкȣ пе кîмпȣ, алџiĭ în пъдȣрĭ, агъџîndȣ-se пе арборĭ; ачешtĭ дȣпе вртъ кîndȣ ворȣ съ меаргъ dintр'ȣнȣ арборе întр'алtȣлȣ, se atîрпъ пе коаda лорȣ ші кȣ корпȣлȣ ші капȣлȣ se мішкъ ка pendȣла ȣнȣĭ оролоџiȣ (чеasорnікȣ) пînъ кîndȣ капȣлȣ а ажȣnsȣ ла арбореле вечiпȣ ші аколо se лiпеште; sîntȣ ші шерпĭ карĭ tръesкȣ în апе de pîȣрĭ saȣ de маре ші карĭ înnoatъ кiарȣ tрекîndȣ песте pîȣрĭ saȣ ші песте мърĭ.— Шерпiĭ sîntȣ sȣрзĭ, даръ вѣдȣ бине, кîndȣ se пекъжеsкȣ sкоtȣ ȣнȣ feлiȣ de блочipe; se îмтȣлџеsкȣ преа мȣлtȣ, ле плаче кълдȣра ші ȣмезеала; ȣпiĭ кadȣ ieарпа întр'ȣнȣ somnȣ adîпкȣ каре џiпе пînъ прiмъвара, atȣnчĭ se deштеаптъ ші-ші sкiмбъ пеллеа. Negriĭ кȣnoskȣ апропiерea ȣнȣĭ шеарпе нȣмаĭ прiн odoape; шерпiĭ sîntȣ în stape а fi înвъџаџĭ ші обiчнȣiџĭ кȣ омȣлȣ; аȣ fostȣ ші sîntȣ naџiȣпĭ карĭ adoреазъ шеарпеле ка о fiinцъ divinъ.

În прiвiнџа speџелорȣ diferite de шерпĭ вомȣ чиtа пе чеĭ ȣрмъторĭ:

Ȣпĭ din *Boa* sîntȣ маĭ кȣ seамъ adoраџĭ ка zeitъџĭ de кътре ȣпiĭ din попȣлiĭ sълбаtічĭ din Africa (serpent fetiche); ачешtĭ шерпĭ аȣ аколо temпле ші о мȣлџime de преоџĭ ші de serвiторĭ пентрȣ serвiчiiле лорȣ; прiiмеsкȣ ші sакрiфiче de ла ачешtĭ оамепĭ.

Колȣбрiĭ sîntȣ de feлȣрiмĭ de speџе; ле плаче мȣлtȣ лапtеле, de ачеа intръ în каse пе fȣрішȣ ші беа лапtеле din baseле deskise че se афлъ аколо; мȣшкътȣра лȣĭ пȣ е вепiпоасъ; е foapte капабiлȣ d'а fi înвъџаtȣ ші а se обiчпȣĭ кȣ омȣлȣ; însъ în insȣлеле Молȣче este ȣпȣ колȣбрȣ d'о лȣпџime de 22 пічioape (апроапе 4 stînжiпĭ) каре este foapte перiкȣлоsȣ пентрȣ омȣ, къчĭ-ĭ плаче мȣлtȣ карпеа de омȣ.

Кроtалȣлȣ saȣ *шеарпеле sȣпъtорȣ*, este шеарпеле челȣ маĭ оtръвiтȣ; къчĭ мȣшкътȣра sa омоаръ negreшitȣ дȣпе пȣџiнȣ timпȣ; гръsimea sa е antidotȣ în kontra мȣшкъtȣрiĭ saле.

Шеарпеле кȣ окiеларĭ este о tероаре пентрȣ лȣкȣitорiĭ în Малабар (Indostan) карiĭ se tem, din sȣперstiџiȣне, а оморî пе ачеstȣ анiмалȣ чi din контръ-ĭ adȣкȣ de мîнкаре ші-ĭ факȣ рȣгъчiȣпĭ ка съ se депъртезе de локȣiнџеле оаменiлорȣ.

În Флорida se афлъ ȣпȣ шеарпе каре este în stape а se џiнеа кîtȣ-ва timпȣ în аерȣ sȣбȣрîndȣ (serpent ailé).

Sȣб нȣмipea de *шеарпе de маре* (serpent marin) нȣмеsкȣ ȣпȣ анiмалȣ марiнȣ monstрȣosȣ каре înoatъ foapte iȣte.

În Domingo (Америка) esistъ ȣпȣ шеарпе алȣ къpȣia капȣ seамъпъ мȣлtȣ кȣ капȣлȣ ȣпȣĭ кîiпе (serpent à tête de chien); еллȣ este inemiкȣлȣ челȣ маĭ îngrozitорȣ аллȣ пасърiлорȣ пе карĭ ле гонеште, даръ ші пасъріле к'пdȣ-лȣ вѣдȣ, se adȣпъ îмпреџiȣрȣлȣ лȣĭ ші-лȣ гонеsкȣ, апоĭ ȣnde гъsesкȣ ȣпȣ asemenea шеарпе мортȣ' лȣ чioкпеsкȣ кȣ чioкȣріле лорȣ кȣ о маре fȣрiе, кîпtîndȣ toтȣ de odaтъ de бȣкȣрiе, възîndȣ пе inemiкȣлȣ лорȣ мортȣ.

Броашtеле tръеsкȣ 10—12 апĭ ші fатъ ла 4 апĭ пентрȣ întîiaшĭ datъ, еле sкоtȣ ȣпȣ глаsȣ deosebiтȣ (окъкъiре) прiмъвара în timпȣлȣ аморȣлȣĭ ші кîndȣ е seninȣ; кîndȣ ȣпа înчепе, toate-ĭ respȣndȣ кȣ глаsȣлȣ лорȣ; ачеstȣ sȣnetȣ este продȣsȣ прiн doъ бешiчĭ албе карĭ ле esȣ ла amîndoъ латȣріле гȣреĭ. În ȣпеле църрĭ, оаменiĭ мъпîнкъ карпеа лорȣ.

Niште fапtе netъгъдȣite аȣ проваtȣ къ ачеstȣ анiмалȣ поаte съ ръмîie мȣлџĭ апĭ fъръ нȣtрiмîнтȣ ші кiарȣ fъръ аерȣ ші съ пȣ моаръ; къчĭ s'аȣ гъsiтȣ броаште карĭ аȣ fostȣ înкise în петре de калкарiȣ кiарȣ пепȣмъраџĭ апĭ ші кîndȣ ле-а sкоsȣ de аколо, аȣ înвiатȣ; кîndȣ пȣне мîна чiпе-ва пе dînsa, se пекъжеште ші se îмфлъ; кîndȣ еа прinde чева, пȣ ласъ din гȣръ нічĭ întр'ȣнȣ кiпȣ, пînъ кîndȣ о пȣпе чiпе-ва în кълдȣра soapeлȣĭ atȣпчĭ о ласъ; къчĭ se teme преа мȣлtȣ de кълдȣра soapeлȣĭ; femeла аре о маре греȣtate de а-ші da афаръ оȣъле sale, ла каре операџiȣне маsкȣлȣлȣ-ĭ ажȣтъ, къчĭ fъръ ачеаsta арȣ fi мȣрiтȣ.

Чева despre пешtĭ.

Афаръ de *бiбапȣ* se маĭ афлъ ла поĭ în Дȣпъре din џепȣ *Perca* ші челе ȣрмъtoape speџе: *шалȣлȣ* (Aspro zingel) ші *гiгорџȣлȣ* (Perca cernua).

Skoтберȣлȣ аре о карпе delічioасъ ла гȣstȣ, еллȣ face къллъторiĭ estраордiнаре; къчĭ

прімъвара se погоаръ din нордȣлȣ̆ Skoцieї шї Ірланда кътре сȣдȣ̆ în мареа Atlantікъ; аічї se despaptȣ̆ în доȣъ чете; ȣна tрече пе лінгъ Франца. Портȣгаліа, Spania, stpimtoapea de Џібралтарȣ̆ шї терџе ла мареа Mediteранъ, пе кіndȣ̆ о алтъ чеатъ, intpъ прin каналȣлȣ̆ Латаншȣ̆; în лȣна лȣї Maiȣ̆ se аратъ пе џертȣріле Франџеї шї Енглітереї; în Іȣніе аȣ̆ ажȣнsȣ̆ ла џертȣріле Олandeї, ȣnde se despaptȣ̆, о парте мергîndȣ̆ кътре мареа Балтікъ пе кіndȣ̆ чеа алтъ терџе ла Норвеџіа de ȣnde se întoapче еаръ în патріа лорȣ̆, adікъ ла мареа Бореалъ. О femeлъ поартъ în ікреле сале 50,000 оȣъ.

Thynus se aflъ în мареа Mediteранъ, маї кȣ seамъ împреџіȣрȣлȣ Sічіліеї ȣnde tpъeskȣ̆ kîte о перекъ (бърбатȣ̆ кȣ femeіъ); se кȣноаште de denapte прin колоареа бȣртеї сале semънîndȣ̆ кȣ арџintȣлȣ̆. Карнеа лȣї е foapte бȣнъ ла mîнкаре.

Dintp'aчестȣ̆ opdinȣ̆ este шї пештеле *fistularia tabacaria* semънîndȣ̆ кȣ ȣнȣ̆ чібȣкȣ̆. Aulostoma аре ȣнȣ̆ ботȣ̆ че seамънъ кȣ ȣнȣ̆ fлаȣтȣ̆. Aчестȣ̆ пеште se aflъ în търіле клімелорȣ̆ меридіонале.

Крапȣлȣ̆ ажȣнџе ла о търіме konsideрабілъ пînъ 50—60 fȣнџі (24—28 ока); елȣ̆ tpъeште тȣлтȣ̆. D. Bufon а възȣтȣ̆ ȣнȣ̆ крапȣ̆ каре а tpъітȣ̆ 150 de anї. Крапії sîntȣ̆ шї греȣ̆ de прinsȣ̆ fiindȣ̆ къ se пъzeskȣ̆; kîndȣ̆ пȣне чіне-ва ȣнȣ̆ крапȣ̆ în зъпадъ шї în гȣра лȣї пȣне о бȣкатъ de пîine тȣіатъ în ракіȣ̆, поате съ дȣкъ ȣнȣ̆ крапȣ̆ ла о denъртаре de 20—30 de поштї шї крапȣлȣ̆ съ ръміе проаспътȣ̆.

Cyprinus aureus (goldkarpfen) е de 3—12 џолврї лȣнгȣ̆, de колоаре неагръ kîndȣ̆ е tînъpȣ̆, dapъ маї пе ȣрмъ пріімindȣ̆ о колоаре ка de аȣрȣ̆ шї de арџintȣ̆, аре о коадъ галбенъ; este din Kina, шї se џіне în боркане кȣ апъ în каселе богаџілорȣ̆ пенtpȣ frȣмȣсеџе.— În рîȣріле ноастре se гъсеште шї брахма (bramha, brasson) este de 3 палме (2 пічіоаре), tȣptitȣ̆ шї foapte ларгȣ̆ în корпȣ̆, верде пе spinape шї галбенȣ̆ пе бȣртъ; нȣ преа е бȣнȣ̆ ла mîнкаре.

Шtiȣка este foapte преџȣітъ пенtpȣ mînкаре, însъ е foapte mîнкъчіоасъ шї пръпъдеште тоџї пештії че se aflъ întp'ȣнȣ̆ елештеȣ̆ saȣ̆ întp'ȣнȣ̆ лакȣ̆; kîndȣ̆ ва съ прінзъ прада sa, se аскȣnde шї se арȣнкъ пе dînsa în minȣтȣлȣ̆ kîndȣ̆ tpeче; kîndȣ̆ ва съ тъпîнче ȣнȣ̆ пеште маре ка dînsa, атȣнчї 'і тъпîнкъ жȣмътате капȣлȣ̆ шї kînd înгіте карнеа чеа mîнкатъ, тоtȣ̆ џіне кȣ dinџії партеа немîнкатъ ка съ нȣ о пеаргъ. Шtiȣка поате съ ажȣнгъ ла о лȣнџіме de 4—6 пічіоаре (6—9 палме) шї ла о вîрstъ de sȣте de anї. În timпȣлȣ̆ лȣї Фрідерікȣ̆ алȣ̆ doilea din Прȣsia, s'a прinsȣ̆ о шtiȣкъ каре а авȣтȣ̆ ȣнȣ̆ інелȣ̆ de fepȣ̆ ка о маркъ пе корпȣлȣ̆ сȣъ, прin каре s'a кȣноскȣтȣ̆ къ ачеастъ шtiȣкъ а авȣтȣ̆ о вîрstъ de 260 de anї.

Salmo salar аре о карне delікатъ ла mîнкаре; tpъeште în toate търіле шї кіарȣ̆ în рîȣріле карї se варсъ аколо. Елȣ̆ este în stape а se sȣі кȣ о репеzічіȣне маре în sȣсȣлȣ̆ рîȣрілорȣ̆; iȣџеала îmблетȣлȣї сȣъ, este atîtȣ̆ de маре în kîtȣ̆ în пȣџіне sentъмînї арȣ̆ fi пȣтȣтȣ̆ fache о къльторіе împреџіȣрȣлȣ̆ глобȣлȣї пamînteskȣ̆. Kînd îmблъ, sȣindȣ se în sȣсȣлȣ̆ рîȣрілорȣ̆, formeазъ доъ рîndȣрї ȣnite ла къпътііе în forma ȣнȣї tpiȣнгіȣ̆; пе вîрfȣлȣ̆ (ȣнгіȣл) tpiȣнгіȣлȣї, терџе salmona (femeла) чеа маї маре, шї маї пе ȣрмъ вinȣ̆ челе-л-алте femeле, апоі tokmaї ла sfîршітȣ̆ вinȣ̆ maskȣлії.

Kîndȣ̆ înnotîndȣ̆ пе sȣпрafaџа апеї, daȣ̆ песте kîte ȣн zъгаз, атȣнчї sap пе d'asȣпра, тъкарȣ̆ съ аїбъ о înълџіме de 5—6 пічіоаре Fie-каре femeлъ алеџе ȣнȣ̆ локȣ̆ deosebітȣ̆ пе nisinȣ̆, аколо sапъ шї fache о гроапъ ȣnde denȣне оȣъле (ікреле) сале ка съ fie пъzite de корsȣлȣ̆ апеї шї de плоі; о femeлъ поартъ în бȣрта sa пînъ ла 27,000 оȣъ Salmonії kîndȣ̆ вinȣ̆ din маре în апеле рîȣрілорȣ̆, se înграшъ foapte тȣлтȣ̆. Карнеа лорȣ̆ е foapte stimatъ; în рîȣріле Рinȣлȣї шї Tamiza se aflъ întp'ȣнȣ̆ маре нȣмъpȣ̆; еї se нȣtpeskȣ̆ кȣ вермї шї кȣ пештї мічї.

Skȣмбріа este еаръ ȣнȣ̆ пеште къльторȣ̆ каре este кȣ шедереа în мареа îngieџатъ ȣnde se џіне askȣnsȣ̆ de desȣбtȣлȣ̆ гіеџеї, ка съ skape de гонipea баленеї. Aчестȣ̆ пеште плеакъ în тоџї anії din мареа нордікъ, se adȣнъ шї мергȣ̆ кътре sȣdȣ̆. Skȣмбріа терџе în колоане регȣлате, în капȣлȣ̆ fie-къріа se aflъ ȣнȣ̆ шеfȣ̆ kondȣktorȣ̆. О чеатъ de skȣмбрії копрinde мilioane de indiвide шї formeазъ ніште бънчї sȣбмаріне întpeџї

Morrhua аре о kalitate estpaopdinapъ adікъ къ е foapte карніворъ, ба înkъ шї тъпîнкъ kîte odатъ шї пȣії сȣї. Корпȣріле карї нȣ поате съ ле îngiџъ, ле варсъ înапоі (ка пасъріле ръпitoape.)

(Ва ȣрма.)

Tіпъритȣ̆ în Tіпографіа Колеџіȣлȣї Sf. Saba.